

FJALLSKILAREGLUGERÐ

fyrir Borgarfjarðarsýslu og Akraneskaupstað.

I. KAFLI

Um stjórn fjallskilamála, fjallskiladeildir og afréttir.

1. gr.

Sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu hefur á hendi yfirstjórn fjallskilamála í sýslunni og í Akraneskaupstað. Sveitarstjórnir fara með framkvæmd þeirra og gæta þess, að farið sé eftir ákvæðum laga um afréttarmál o. fl. og fjallskilasamþykktar. Þær geta og sett nákvæmari ákvarðanir í einstökum atriðum, en eigi mega þær ákvarðanir raska samþykkt þessari.

2. gr.

Borgarfjarðarsýsla og Akraneskaupstaður eru eitt fjallskilaumdæmi, er skiptist í sjö fjallskiladeildir. Svæði það, er fjallskiladeild nær yfir, er hið sama og leitarsvæði hverrar skilaréttar (sbr. 27. gr.), og tekur hver deild nafn sitt af skilarétt þess svæðis.

3. gr.

Afréttir í Borgarfjarðarsýslu skulu vera þeir, er verið hafa og eru þessir:

1. Geitland milli Hvítár og Geitár, eign Hálsa- og Reykholtisdalshreppa, en þeir hreppar eiga meginafrétt sinn á Arnarvatnsheiði í Mýrasýslu.
2. Afréttur Lunddæla og Andkílinga, eign þeirra hreppa milli Grímsár og Flókadalsár, upp frá heimalöndum Gullberastaða og Oddsstaða og austur að sýslumörkum Borgarfjarðarsýslu og Árnessýslu.
3. Sandaland, leiguland Hvalfjarðarstrandarhrepps norðvestan Bláskeggsár og upp á Botnsheiði.
4. Kirkjuland Fitja á Botnsheiði, eign Akraneskaupstaðar.

Sveitarstjórnir geta breytt takmörkum afrétta og lagt til þeirra heimalönd eða landshluta einstakra jarða með samþykki landeiganda og umráðamanna og hreppsnefndar þess hrepps, er það land, er lagt skal til afréttar, liggur í. Skyld er að tilkynna sýslunefnd strax slíkar breytingar.

4. gr.

Ef tvö eða fleiri sveitarfélög eða sveitarhlutar eru innan sömu fjallskiladeildar, skulu sveitarstjórnir gera með sér samning um framkvæmd fjallskilamála.

II. KAFLI

Um smalanir á vorum.

5. gr.

Hver sem hefur jörð til ábúðar eða umráða þar með taldar eyðijarðir eða eyðilönd, er skyldur að hlýta þeim samþykktum er hreppsnefnd gerir um vorsmalanir hver á sínu svæði. Hreppsnefnd er heimilt að aflétta smölunarskyldu á vorum telji hún aðstæður mæla með því.

6. gr.

Komi afbæjarfé fyrir við vorsmalanir heimalanda, er umráðandi lands, eða sá er annast smölun fyrir hann, skyldur til að láta nágranna vita af órónu fé, er þeir eiga. Ef eigandi er lengra frá skal ef unnt er taka af órónu fé og marka ómörkuð lömb gegn sanngjarnri greiðslu.

7. gr.

Sé afréttur ógirtur, getur hreppsnefnd látið smala hann og skal farið með órúð fé og ómörkuð lömb eins og segir í síðari hluta 6. gr.

III. KAFLI

Um not afréttar og rekstur á afrétt.

8. gr.

Þeir sem afréttarnot eiga eða hafa, mega setja þangað sauðfé sitt þegar það er komið úr ull og árferði og önnur atvik leyfa, að mati hreppsnefndar og gróðurverndarnefndar Borgarfjarðarsýslu. Skal hreppsnefnd tilkynna ábúendum hvenær setja megí fé á afrétt. Hafi ítala verið gerð í afrétt og fjárfjöldi er meiri en þeirri ítölu nemur, skal einungis setja þann fjölda fjár frá hverju býli sem því hefur verið ákveðinn í ítölusamþykkt, en annað fé haft í heimalandi. Hafa má allt sauðfé í heimalandi, ef það er girt fjárheldri girðingu eða hreppsnefnd samþykkir, og er ekki fleira en ítölusamþykkt um heimaland leyfir eða landgæði og landrými nægja til, að mati hreppsnefndar. Hreppsnefnd getur skyldað ábúanda jarðar til að setja fé sitt á afrétt telji hún þess þörf.

9. gr.

Hafi ítala verið gerð í afrétt, skulu þeim sem upprekstur eiga eða hafa, gera hreppsnefnd grein fyrir þeim fjölda fjár, sem þeir hyggjast reka á afrétt, fyrir tilsettan tíma er hreppsnefnd ákveður. Hreppsnefnd hefur ráðstöfunarrétt á ónýttri ítölu í afrétt. Hverjum þeim er ekki nýtir ítölu sína í afrétti ber engu að síður að gera álögd fjallskil.

10. gr.

Stóðhross má reka á afrétt, ef hreppsnefnd leyfir.

11. gr.

Enginn má nota annan afrétt en þann er hann á upprekstur í, nema með leyfi hlutaðeigandi hreppsnefnda. Enginn má, án leyfis hreppsnefndar, leyfa upprekstur í landi umráðajarðar sinnar nema girt sé fjárheldri girðingu. Ávallt þarf leyfi hreppsnefndar til að taka beitarfénað af utansveitarmönnum. Þess skal ávallt gætt, að taka ekki meiri fénað í hagagöngu en umráðalandið ber með góðu móti eða samkvæmt ítölu, ef í gildi er. Sá er tekur fénað í hagagöngu ber sömu ábyrgð á honum og væri hann hans eigin, hvað varðar fjallskil, ágang og usla í annarra landi. Hreppsnefnd getur synjað sveitungum um beitarkaup utan sveitar, standi beitarnot til boða í heimasveit eða afréttur hennar telst vannýttur.

12. gr.

Enginn má taka sameignarafrétt til sérstakra afnota fyrir sjálfan sig. Telji einhver sig þurfa að ná fé sínu af afrétti til förgunar fyrir aðalleitir, verður hann að fá til þess leyfi hreppsnefndar, og setur hún þau skilyrði, er henni þykja við eiga.

13. gr.

Verði veruleg brögð að ágangi sauðfjár eða hrossa úr afrétti í heimahaga, getur sá, er fyrir verður, gert sveitarstjórn aðvart. Sé ágangur verulegur eða óeðlilegur að mati sveitarstjórnar skal hún skipa fyrir um smölun ágangsfénaðar og rekstur til afréttar eða skilaréttar. Kostnaður greiðist að $\frac{3}{4}$ af fjallskilasjóði þess hrepps eða hreppa, er þann afrétt nota, er ágangsfénaður kom frá, en landráðandi $\frac{1}{4}$. Heimilt er þó sveitarstjórn hrepps þess, sem sú bújörð liggur í, er ágangi sætir, að greiða þann hluta kostnaðar, sem landráðanda er

annars ætlað að bera. Stafi verulegur ágangur af búfé, sem skylt hefur verið að reka á afrétt, ber sveitarstjórn að sjá um, að eigandi reki féð á afrétt. Nú stafar óeðlilegur ágangur af fé, sem heimilt er að hafa í heimahögum og ber þá sveitarstjórn að láta smala því og reka til eiganda. Um kostnað í því tilviki fari þannig, að fjáreigandi greiði $\frac{3}{4}$, landráðandi $\frac{1}{4}$. Verði ágreiningur með hreppsnefnd og landeiganda (ábúanda, umráðanda) um, hvað teljist vera verulegur eða óeðlilegur ágangur, geta aðilar skotið máli sínu til sýslumanns (oddvita sýslunefndar), er þá skipar þrjá óvilhalla menn til þess að skera úr slíkum ágreiningi.

IV. KAFLI

Um ítölu.

14. gr.

Sýslunefnd getur gert samþykkt um ítölu, eftir ákvæðum laga um afréttarmálefni III. kafla og ber þá búfjáreigendum að fara eftir henni.

V. KAFLI

Um fjallskil.

15. gr.

Skylt er að gera fjallskil af öllu sauðfé. Leyfi hreppsnefnd rekstur stóðhrossa á afrétt, skal og gera fjallskil af þeim. Fjallskilagjald af hrossi má vera allt að tíu sinnum hærra en af vetrarfóðraðri sauðkind. Nú hefur ítölureglum verið beitt og nokkurn hluta sauðfjár verður að hafa í heimalandi, þá má hreppsnefnd ákveða lægra fjallskilagjald af þeim fénaði.

Sveitarstjórn jafnar niður fjallskilum. Skal hver leggja til fjallskila það, sem sveitarstjórn ákveður. Hver húsbóndi er skyldur til að gera fjallskil fyrir þann fénað, sem hann hafði á fóðrum veturinn næsta á undan eða hann eða hans heimamenn hafa eignast síðan og flutt inn í hreppinn. Skylt er húsbónda að tilkynna hreppsnefnd fyrir júlilok um breytingar frá vetri á tölu fjallskilaskylds búpenings síns og heimamanna sinna. Heimilt er hreppsnefnd að jafna fjallskilakostnaði allt að einum þriðja hluta á landverð bújarðar, að frádregnu verði ræktaðs lands og hlunninda, er eigandi eða umráðandi greiði.

Heimilt er að greiða úr sveitarsjóði kostnað að meira eða minna leyti við byggingu almenningsréttar (skilarétta), leitarmannaskála og annarra mannvirkja, sem þörf er á vegna aðalleita og réttarhalds, svo og girðinga á milli heimalanda og afrétta, að því leyti sem aðilum innan hrepps er skylt að leggja til þeirra. Einnig er hreppsnefnd heimilt að greiða hluta annars fjallskilakostnaðar úr sveitarsjóði ef sérstakar ástæður eru fyrir hendi og sýslunefnd leyfir (sbr. 19. gr.).

16. gr.

Tvennar aðalleitir skal gera á hverju hausti á afrétti og heimalöndum. Nú er heimaland girt fjárheldri girðingu eða afmarkað af ám eða vötnum, er mega teljast fjárheld, og er þá hreppsnefnd heimilt að leyfa, að það sé ekki smalað til fyrri réttar, ef smölun vegna förgunar verður að fara fram næstu daga. Komi afbæjarfé fram í þeirri smölun, skal sá er smalar geyma það til næstu skilaréttar eða koma því til eigenda á sinn kostnað. Eftir aðalleitir skal fara fram eftirleit á afrétti eftir ákvörðun hreppsnefndar og smölun allra heimalanda skal fara fram þriðju helgi í október. Með afbæjarfénað, er kemur fyrir í þessum leitum eða smölunum, skal farið eins og hreppsnefnd segir til um. Senda skal menn eftir því, sem þörf krefur, til að hirða fé í útréttum. Útréttir kallast skilaréttir utan leitarsvæðisins.

17. gr.

Hver bóndi er skyldur til að leita land ábýlisjarðar sinnar, nema hreppsnefnd telji landið að einhverju leyti notað sem afrétt, eða hafi gert samning um það við umráðendur

jarðarinnar (sbr. 19. gr.). Þótt jörð sé ekki í ábúð, hvíla sömu skyldur á eiganda hennar eða umráðanda. Vanræki einhver smölun, er hreppsnefnd skylt að láta smala það á kostnað umráðanda eða eiganda landsins. Skylt er að koma úrtíningi til skilaréttar í tæka tíð. Heimilt er hreppsnefnd að meta til fjallskila haustsmalanir landstórri jarða að meira eða minna leyti, þótt hreppurinn eigi afrétt, enda sé landið ekki varið annarra fénaði.

18. gr.

Ef bóndi eða búfjáreigandi notar beitarréttindi utan sinnar heimasveitar skulu hlutað-eigandi hreppsnefndir eða fulltrúar þeirra koma sér saman um fjallskil í þeim tilvikum. Skal skipta álöguheimild á fjallskilaskyld búfé í hundradshluta og deila þeim á hreppana m. t. t. beitarnota bónda og skyldum hreppanna við hann. Bóndi skal gera hlutaðeigandi hreppsnefnd grein fyrir tilhögun beitar.

Fjallskilasjóður heimasveitar kostar hirðingu búfjár bónda í útréttum, öðrum en þeim er teljast skilaréttir þeirra afrétta eða jarða er hann notar beitarréttindi í. Bóndi hefur sama afnotarétt af og skyldur við skilarétt ábúðarjarðar sinnar og aðrir sveitungar. Hafa má aðra skipan á um skyldur heimasveitar við bónda og réttindi hans og skyldur, með samþykki hlutaðeigandi. Greini hreppsnefndir á um deilingu álöguheimildar hreppanna, skulu þeir óvilhallir menn er sýslunefnd skipar, skera úr.

19. gr.

Hafi sveitarfélag engin afréttarnot, getur hreppsnefnd ákveðið, að haustsmalanir heimalanda, sem ekki eru varin fénaði annarra, verði metnar til fjallskila. Nú þykir sveitarstjórn ekki ástæða til að svo verði gert um smalanir allra óvarinna heimalanda vegna landsmæðar eða mjög auðveldrar smölunar sumra þeirra, og skulu þá umráðendur þeirra landa og einnig varinna heimalanda greiða lægra fjallskilagjald af fénaði sínum eftir mati hreppsnefndar. Hreppsnefnd skal annast um ráðningu manna til að sækja fé hreppsbúa í útréttir. Kostnað í þessum tilvikum má greiða að meira eða minna leyti úr sveitarsjóði eftir ákvörðun hreppsnefndar.

20. gr.

Sveitarstjórnir allra hreppa innan hverrar fjallskiladeildar eða fulltrúar þeirra, skulu á sameiginlegum fundi setja allar reglur um fyrirkomulag leita, sendingu manna í útréttir og annað það, er þörf þykir til bera að samvinna sé höfð um. Hafi tveir eða fleiri hreppar sameiginlegt upprekstrarland, skulu sveitarstjórnir þeirra hafa árlega fund með sér og gera áætlun um fjallskilakostnað á upprekstrarsvæðinu og skipta með sér sameiginlegum kostnaði. Til þessa fundar boðar oddviti þess hrepps, er skilarétt stendur í.

21. gr.

Hreppsnefnd jafnar niður fjallskilum, bæði fjallskilavinnu og peningagreiðslum. Leggja má allan kostnað fjallskilaskylds aðila á í peningum, eftir því sem hreppsnefnd þykir best henta. Fjallskilagjald rennur í fjallskilasjóð og skal hann vera í varðveislu oddvita þess hrepps sem gjald er á lagt. Öll vinna við fjallskil skal lögð í dagsverk og dagsverk metið sem næst gildandi kauptaxta.

Á niðurfjöfnunarfundi skal kjósa leitarstjóra. Ennfremur réttarstjóra og tvo marklýs-ingarmenn. Þeir skulu kosnir af hreppsnefnd þess hrepps er skilarétt liggur í. Niðurfjöfnun skal lokið svo tímanlega að hún verði öllum kunn, er leggja eiga fram vinnu, eigi síðar en viku áður en leitir byrja. Fjallskilaseðill skal sendur eða birtur sérhverjum er fjallskil ber að gera. Á honum skal tilgreina upphæð fjallskila hvers og eins, hversu mikið ber að greiða í peningum, og annað það sem þörf þykir að taka fram varðandi fjallskilin.

22. gr.

Sérhver, er á að leggja fram vinnu við fjallskil, skal vanda vel tillag sitt, svo sem með því að senda fullgilda og vel útbúna menn í leitir og útréttir o. s. frv. Sé þess sérstaklega vel gætt, að þeir hafi hlýjan, vatnsheldan klæðnað, séu nestaðir og vel hestaðir eftir atvikum. Leitarmenn skulu bera litmerki í bak og fyrir.

Láti einhver farast fyrir að senda mann í leitir eða gera þau fjallskil, sem hann er tilkvaddur og birt eru í fjallskilaseðli, skal hann auk greiðslu fyrir fjallskil eins og þau eru metin, gjalda sekt til fjallskilasjóðs, allt að helmingi af matsverði fjallskilanna. Ef einhver sendir mann í leitir, sem leitarstjóri telur óhæfan sökum ágalla eða ills útbúnaðar, skal vísa honum heim aftur, og er þá sá, er þann mann sendi, skyldur til að borga fjallskil og sekt, eins og hann hefði engan sent. Sama gildir um mann í útréttir.

Sannist það, að leitarmaður eða annar, er fjallskil á að vinna, vanræki skyldu sína, getur hreppsnefnd krafist uppbótar frá honum eða þeim, er hann sendi. Vilji hann ekki hlíta úrskurðinum, getur hann skotið máli sínu til sýslunefndar.

Gjaldi fyrir leitarsvik eða aðra vanrækslu á fjallskilum má verja til að kaupa mann til fjallskilanna, ella renni það fé í fjallskilasjóð þess leitarsvæðis, er hlut á að máli.

Sektir og fjallskilagjöld eru lögtakskræf.

23. gr.

Leitarsvæði hverrar skilaréttar skal hafa sameiginlegan fjallskilasjóð, er oddviti þess hrepps, er skilarétt stendur í, varðveitir. Í þann sjóð rennur andvirði alls óskilapenings (þar með taldir ómerkingar), er ekki finnst eigandi að. Geti sjóðurinn ekki staðið undir þeim gjöldum, er úr honum ber að greiða, leggja fjallskilasjóðir hreppanna honum það til, er á vantar. Framlag fjallskilasjóða sveitarfélaganna greiðist eftir því hlutfalli, sem hreppsnefndir, er hlut eiga að máli, hafa samþykkt á sameiginlegum fundi. Reikningur fjallskilasjóðs skal sendur árlega með reikningum sveitarsjóðs til sýslunefndar.

Kostnaður við fjallskilamál greiðist úr fjallskilasjóði, nema að því leyti sem sveitarsjóði er ætlað að greiða hann, eða öðruvísi er ákvæðið. Komist fénaður ekki til réttis eiganda vegna fjarlægðar, eða er seldur eða ráðstafað á annan hátt, af því að hreppsnefnd hrepps þess, sem fénaðurinn er úr, telur það hagkvæmara, má borga áfallinn kostnað úr fjallskilasjóði. Þó skal hreppsnefnd ekki láta selja eða ráðstafa hrossi, nema eiganda hafi áður verið tilkynnt um það, þannig að honum, gefist kostur á að sækja hrossið á sinn kostnað.

24. gr.

Enga aðalleit má gera nema leitarstjóri stjórni henni og sé í henni, enda skulu leitarmenn skyldir að hlýða honum. Áður en leit hefst, kannar leitarstjóri lið sitt, og ef svo reynist, að einhverja vantí eða einhverjir eru taldir óhæfir til að fara í leit, kaupir hann menn í þeirra stað, ef unnt er. Skal leitarstjóri sérstaklega gæta þess, að framfylgt sé ákvæðum 22. gr. um útbúnað leitarmanna. Leitarstjóri skipar fyrir um, hvernig hver leitarmaður hagi leit sinni, gætir þess að allir vandi verk sín, að safn sé rekið með reglu til réttar, svo að það sé komið þangað í tæka tíð, allrar mannúðar sé gætt, að lamakindur séu fluttar til byggða eða þeim lógað, sé ekki annað unnt, og að safnsins sé gætt, uns gæslumanni eða réttarstjóra ber að taka við því.

25. gr.

Skilamenn í útréttum skulu gera sitt ítrasta til að fénaður verði ekki eftir þar, og mega þeir ekki fara frá réttinni fyrr en töfludrætti er lokið. Sé einhver skepna svo illa á sig komin að hún verði eigi rekin eða flutt, skal koma henni í gæslu eða henni lógað sé ekki annars kostur. Sá er stjórnar rekstri skal sjá til þess að ekki verði skildar eftir skepnur úr rekstri nema þeim sé ráðstafað eins og best hentar.

26. gr.

Nú þykir einhverjum niðurjöfnun fjallskila eigi rétt og vill fá leiðrétting á því þá ber honum eigi að síður að inna álögð fjallskil af hendi, en sent getur hann skriflega kæru til hreppsnefndar fyrir októberlok næstu á eftir, og beðið hana leiðréttingar. Sætti kærandi sig ekki við aðgerðir hreppsnefndar, getur hann krafist úrskurðar sýslunefndar.

VI. KAFLI

Fjallskiladeildir (leitarsvæði), réttir og réttardagar.

27. gr.

Fjallskiladeildir og réttir í Borgarfjarðarsýslu skulu vera þessar:

1. Rauðsgilsrétt: Leitarsvæðið nær yfir öll lönd í Hálsahreppi og Reykholtisdalshreppi að undanskildu Kálfanesi. Geitland skal þó leitað fyrir Fljótstunguréttar.
Fyrri Rauðsgilsrétt skal fara fram föstudaginn í 23. viku sumars og hin seinni sunnudaginn í 24. viku sumars. Sundurdráttarrétt má vera á Húsafelli.
2. Oddsstaðarétt: Leitarsvæði nær yfir Lundarreykjadalshrepp allan Andakílshrepp norðan Andakílsár, lönd jarða í Skorradal norðan- og neðanverðum, frá og með Skálpastaðalandi að sveitarendu. Ennfremur land Kálfaness.
Fyrri Oddsstaðarétt skal fara fram miðvikudaginn í 22. viku sumars og hin síðari sunnudaginn í 24. viku sumars. Sundurdráttarrétt má vera á Þverfelli. Á meðan núverandi reglur gilda um sauðfjárveikivarnir á þessu svæði, skal Þverfellsrétt vera skilarétt.
Fyrri Þverfellsrétt skal fara fram sunnudaginn í 22. viku sumars og hin seinni laugardaginn í 25. viku sumars. Sundurdráttarréttir mega og vera á Hesti og Varmalæk.
3. Hreppsrétt: Leitarsvæði nær yfir lönd jarða í Andakílshreppi sunnan Andakílsár og jarða í sunnan- og neðanverðum Skorradal að landamerkjum Haga.
Fyrri Hreppsrétt skal fara fram mánudaginn í 22. viku sumars og hin seinni, laugardaginn í 25. viku sumars.
4. Bakkakotsrétt: Leitarsvæðið nær yfir fremri hluta Skorradals frá svæðamörkum Oddsstaðaréttar norðan Skorradalsvatns og að svæðamörkum Hreppsréttar sunnan vatns.
Fyrri Bakkakotsrétt skal fara fram mánudaginn í 22. viku sumars og hin seinni laugardaginn í 25. viku sumars.
5. Svarthamarsrétt: Leitarsvæði nær fyrir Hvalfjarðarstrandarhrepp allan og upprekstrarland Akraneskaupstaðar á Botnsheiði.
Fyrri Svarthamarsrétt skal fara fram þriðjudaginn í 22. viku sumars og hin seinni sunnudaginn í 25. viku sumars.
6. Hafnarrétt: Leitarsvæðið nær yfir Leirár- og Melahrepp allan.
Fyrri Hafnarrétt skal fara fram mánudaginn í 22. viku sumars og hin seinni laugardaginn í 25. viku sumars.
7. Grafarrétt: Leitarsvæðið nær yfir allan Skilmannahrepp, Innri-Akraneshrepp og Akraneskaupstað.
Fyrri Grafarrétt skal fara fram sunnudaginn í 22. viku sumars og hin seinni laugardaginn í 25. viku sumars.

Heimilt er sýslunefnd að leyfa hreppsnefndum, ef um afmörkuð eða afgirt svæði er að ræða, að breyta leitartíma og réttardögum ef sérstakar ástæður eru fyrir hendi.

28. gr.

Hreppsnefnd eða hreppsnefndir hverrar fjallskiladeildar skulu sjá um byggingu aðalréttar og tryggja, að sómasamleg aðstaða sé til sundurdráttar, þar sem slíkar réttir skulu vera. Kostnaður greiðist úr fjallskilasjóði eða sveitarsjóði eftir samþykkt hreppsnefndar

(sbr. 15. gr.). Þess skal gætt, að rétt sé þannig byggð, að nægilega stórt rými sé fyrir allt fé, er til réttar rekst, og að allir, er fjárvon eiga, hafi þar nóg dilkrymi. Þar séu og dilkar fyrir útréttarfé; ómerkinga og annað óskilafé. Gætt skal þess, að rétt sé svo vel byggð og vel við haldið, að fé geti ekki sloppið úr henni. Hreppsnefnd eða hreppsnefndir skulu og annast um byggingu leitar mannaskála og húss fyrir leitarhesta, eins vistlegra og rúmgóðra og þörf er talin fyrir.

29. gr.

Réttarbóndi, þar sem fé er gætt náttlangt, skal fá fyrir átroðningi gjald eftir samkomulagi. Verði ágreiningur um gjald sker sýslunefnd úr.

30. gr.

Réttarstjóri stjórnar skilarétt og tekur hann við af leitarstjóra eða gæslumanni, þegar markljóst er og lætur þá þegar fara að rétta. Hann gerir sé far um, að allt fari skipulega fram, meðan á réttarhaldinu stendur, hefur vald til að banna fjárkaup, slark, óreglu og allt annað, sem tafið getur fyrir réttarhaldinu. Skyldir eru allir að hlýða skipunum réttarstjóra, og getur hann kært þá til sekta, ef út af er brugðið. Hann getur skipað annan í sinn stað um stundarsakir, ef á þarf að halda.

Réttarstjóri skal sjá um, að ómerkingar (lömb og folöld) séu settir í ómerkingadilk, svo eigendum gefist kostur á að láta mæður helga sér þá.

Enginn má taka ómerking án leyfis réttarstjóra.

Enginn má hleypa út úr dilk fyrr en réttarstjóri leyfir og búið er að kanna féð í dilknum. Að þeim starfa eru allir þeir skyldir að vinna sem réttarstjóri nefnir til þess. Hreppstjóri þess hrepps, sem rétt liggur í, skal ætíð vera við réttina og gæta lögreglu. Ef tvær réttir eru í sama hreppi sama dag, má hreppstjóri ráða mann til að vera á öðrum staðnum í sinn stað.

Marklýsingarmenn skulu lýsa öllum mörkum eftir að töfludráttur hefst. Greini þá um mark, skal réttarstjóri tilnefna þrjá menn, er þá lýsa markinu og telst það rétt mark skepnunnar, sem meiri hluti þeirra telur rétt að vera.

31. gr.

Það er skylda sérhvers manns á upprekstrarsvæðinu, er fjárvon á í skilaréttinni, að hafa þar nægan mannafla að hirða fénað sinn. Ef einhver vanrækir þetta, er réttarstjóra heimilt að láta draga fénað hans og flytja heim til hans á hans kostnað.

32. gr.

Einstökum mönnum er heimilt að leita að fénaði í afrétti, eftir að aðalleitir og eftirleit hafa farið fram að haustinu. Hafi einstakir menn fundið fé í afrétt, áður en eftirleit er framkvæmd, eiga þeir ekki kröfu á fundarlaunum úr fjallskilasjóði fyrir þann fénað, en heimilt er hreppsnefnd þó að greiða einhverja þóknun fyrir slíkt úr sjóðnum, ef henni þykir ástæða til.

Ákveða skal á fjallskilafundi hver skuli fundarlaun fyrir fénað, áður en óheimtan, er finnst í afrétti eftir leitir.

Kostnað við rekstur hins fundna fjár, eftir að það er komið til byggða innan leitar svæðisins, ber eigandi sjálfur. Hið sama gildir um hross.

VII. KAFLI

Meðferð óskilapenings.

33. gr.

Hver, sem innir fjallskil af höndum eða annast smölun heimalands, skal leitast við að handsama ómerkinga eins fljótt og við verður komið, og auðkenna þá ef þeir fylgja móður.

Ómerkinga og annað óskilafé, er til réttar rekst, skal réttarstjórinn láta draga í ómerkingadilk, þar sem menn eiga kost á að leiða mæður til ómerkinga, og sanna eignarrétt sinn á þeim og öðru óskilafé. Ómerkingar, sem ekki ganga út og annað óskilafé, skal að lokinni skilarétt flutt í sláturhús til förgunar undir umsjón hreppstjóra. Ómerkinga og annað óskilafé, er kemur fyrir eftir réttir, eða fé sem ekki kemst til eiganda vegna fjarlægðar eða vegna búfjárveikivarna, skal fara með á sama hátt. Áður en fénu er lógað skal skrifa nákvæma lýsingu á því, þar sem getið er marks og annarra einkenna, sem eigendur geta helgað sér féð eftir.

Leggja skal andvirði slíks fjár inn á reikning skilaréttar á því svæði, er það kemur fyrir í, og skal reikningur færður þannig, að greiða megi út andvirði hverrar kindar sér, ef upplýsingar fást um eiganda. Ef fullvíst er um eiganda, áður en fé er lagt inn í sláturhús, skal þá leggja inn á nafn hans og skrá númer kindarinnar á innleggsnótuna, ef merkt er. Ber sláturleyfishafa að tilkynna eiganda um innleggið innan þriggja mánaða frá sláturdegi.

Sömu ákvæði gilda um geitfé og óskilautgripi eins og um óskilafé.

34. gr.

Í lok skilaréttar skal selja á uppboði óskilahross, þar með talin ómörkuð folöld, er ekki gengu út í réttinni. En óskilahross, er koma fyrir síðar, skal selja á opinberu uppboði af hreppstjóra þeirrar sveitar, er óskilahrossin koma fyrir í. Auglýsa skal slíkt uppboð með a. m. k. viku fyrirvara. Innlausnarfrestur á óskilahrossum skal vera 12 vikur frá söludegi. Kaupandi skal geyma gripi þá, er hann hefur keypt meðan innlausnarfrestur varir, en ekki eru þeir í ábyrgð hans að öðru leyti; fóðra skal kaupandi gripina eftir því sem þörf er á. Fóðurkostnað, hagatoll og gæslukaup skal greiða eftir mati hreppsnefndar og draga frá andvirðinu; verði kaupandi eigandi að slíkum grip að innlausnarfresti liðnum, ber honum ekki greiðsla fyrir tilkostnað.

35. gr.

Hreppstjóri skal auglýsa í Lögbirtingablaði óskilafé, sem fargað hefur verið, fyrir áramót næstu á eftir, en óskilahross seld á uppboði skal auglýsa þegar eftir sölu, bæði í Lögbirtingablaði og útvarpi. Geti einhver sannað eignarrétt sinn innan 6 mánaða frá auglýsingardegi, skal honum greitt andvirðið að frádregnum áföllnum kostnaði, svo sem gjaldi fyrir flutning og auglýsingu, sölu og fundarlaun og annað það, er á hefur fallið. Að öðrum kosti skal andvirðið renna í fjallskilasjóð skilaréttarinnar og sendir hlutaðeigandi hreppstjóri skýrslu um sölu óskilafjár, óskilageitfjár, óskilautgripa og óskilahrossa, ásamt eftirstöðvum af verði, til oddvita þess, er heldur reikning skilaréttar; skal hreppstjóri hafa lokið skilum innan tveggja mánaða frá því, að víst er um, hvaða fjallskilasjóði beri af andvirðinu.

VIII. KAFLI

Um vörslu og smölun hrossa.

36. gr.

Heimilt er sýslunefnd eða einstakri hreppsnefnd að ákveða, að öllum hrossaeigendum sé skylt að hafa hross sín í vörslu allt árið eða tiltekinn hluta þess, nema að því leyti, sem hreppsnefnd kann að leyfa að stóðhross séu rekin á afrétt (sbr. 38. gr. laga um búfjárrækt).

Hreppsnefnd er og heimilt að skylda alla landeigendur til að smala hrossum síðasta dag sumars hvers og koma þeim hrossum, er ekki ganga út heima hjá þeim, til þess staðar í hreppnum, er hreppsnefnd ákveður.

IX. KAFLI

Mörk sauðfjár og hrossa og markaskrár.

37. gr.

Hver maður skal auðkenna fé sitt og hross með glöggu eyrnamarki og brennimerkja hyrnt fé með hreppsrennimarki á vinstra horni og plötumerkja kollótt í vinstra eyra.

Hreppsrennimörk skulu vera þessi:

Fyrir Hvalfjarðarstrandarhrepp	B1
Fyrir Innri-Akraneshrepp	B2
Fyrir Skilmannahrepp	B3
Fyrir Leirár- og Melahrepp	B4
Fyrir Andakilshrepp	B5
Fyrir Skorradalshrepp	B6
Fyrir Lundarreykjadalshrepp	B7
Fyrir Reykholtisdalshrepp	B8
Fyrir Hálsahrepp	B9
Fyrir Akraneskaupstað	AK

Ef fullorðið fé er ekki hreppsmerkt á hornum eða plötumerkt í eyra, getur eigandi þess ekki krafist skaðabóta, þótt fé hans verði eftir í útréttum, enda ber þá fjallskilasjóði ekki að borga gæslukostnað og annan kostnað, er á slíkt fé kann að falla. Skylt er, og að plötumerkja fé með bæjarmerkjum eins og þau eru auglýst í markaskrár.

38. gr.

Fé skal draga eftir mörkum. Markið helgar eiganda kind, nema sönnun komi fyrir, að annar eigi. Kind, sem ekki ber rétt mark manns, er honum óheimilt að draga sér, hve lítið sem á vantar, sama gildir um hross. Ef kind er með brennimarki annars en þess, er á eyrnarmarkið, skal sá talinn eigandi, sem á brennimarkið og skal hann þá ef eigandi eyrnarmarks krefst þess, gera grein fyrir því, hvernig hann eignaðist kindina. Kind, sem hefur eyrnarmark eins, en brennimark annars skal talin eign þess, sem brennimarkið á; þó skal hann, ef krafist er, gera grein fyrir því, hvernig hann hefur eignast hana. Um ágreining, er rísa kann út af vafamörkum, skera marklýsingamenn. Verði þeir ekki samdóma, fer um það svo sem fyrir er mælt í 30. gr.

39. gr.

Enginn má taka upp mikil særingarmörk né mörk, sem vandi er að marka svo auðþekkjanlega séu. Ekki má nota mark, sem er meira en níu hnífsbrögð alls.

Þessi mörk er leyfilegt að nota: Andfjaðrað, biti, blaðrifað, blaðstýft, fjöður, gagnbitað, gagnfjaðrað, hamrað, hangfjöður, heilhamrað, heilrifað, hvatt, hálf-af, (jaðrað), lögg, miðhlutað, oddfjaðrað, sneiðrifað, sneitt, stig, stýft hálf-af, stúfrifað, stýft, sýlt, tvírifað í sneitt, tvírifað í heilt, tvírifað í stúf, tvístýft.

Fleiri en tvö undirben má ekki nota sömu megin á eyra. Mörk þau, sem ekki er leyft að nota samkvæmt þessari grein, mega þó notast af núverandi eigendum þeirra, en mega ekki ganga að erfðum, kaupum eða gjöfum og ekki má flytja þau inn í fjallskilaumdæmið.

Jafnan skal auglýsa í markaskrár sýslunnar, hvaða mörk leyfilegt er að nota.

40. gr.

Sýslunefnd skal láta prenta markaskrá sýslunnar 8. hvert ár. Skal hver markeigandi koma marki sínu í hana, og má enginn nota mark, sem ekki er prentað í markaskránni (sbr. þó 42. gr.). Sýslunefnd ákveður greiðslu fyrir hvert mark, en markeigandi fær ókeypis eitt eintak af markaskránni. Einnig skal sýslunefnd sjá um, að nægilega mörg eintök af markaskránni séu send ókeypis til allra hreppa utan sýslu, sem fjársamgöngur eru við.

Gjald það, er sýslunefnd ákveður fyrir mörkin, skal ætíð vera svo hátt, að það nægi fullkomlega fyrir öllum kostnaði við markasöfnun, umsjón með skrásetningu og prentun markanna. Ef afgangur verður þegar allur kostnaður við söfnun og útgáfu er greiddur, skal hann leggjast í sýslusjóð.

Markavarsla fjallskilaumdæmisins getur geymt mark sem markeigandi tilkynnir ekki til prentunar í markaskrá, með því að prenta það í skrána og leyfa öðrum á svæðinu að taka það upp þegar 8 ár eru liðin eða fyrr með samþykki fyrri eiganda. Hafi markavarslan geymt mark lengur en 8 ár, fellur aldursréttur þess niður.

41. gr.

Sýslunefnd kýs mann til að sjá um útgáfu markaskrár og til þess að hafa umsjón með upptöku nýrra marka á milli þess, sem markaskrá er gefin út (sbr. 42. gr.). Markasöfnun skal fara fram í september- eða októbermánuði árið áður en prenta skal skrá. Hreppstjórum er skylt að safna mörkum, hver í sínum hreppi, ef markavörður óskar þess.

Hvert mark skal ritað á sérstakan seðil með tilgreindu nafni og heimilisfangi markeiganda. Að öðru leyti ákveður markavörður gerð markaseðla.

42. gr.

Að lokinni söfnun markaseðla, senda hreppstjórar þá markaverði, er sýslunefnd hefur valið. Skal hann athuga markaseðlana, raða upp nöfnum og athuga um sammerkingar innan sýslu og í nærliggjandi sýslum. Skal hann fella niður þau nýupptekin mörk, sem eru sammerkt eða um of lík eldri mörkum, svo og mörk, er líkjast um of hvert öðru, og ennfreður mörk, sem ekki má upptaka samkvæmt ákvæðum samþykktar. Nú hefur markavörður fellt niður mark og skal hann þá tilkynna það marktakanda bréflega og jafnframt benda honum á annað mark, er hann geti fengið sem líkast því, sem hann hefur kosið. Hafi hann eigi svarað bréfi markavarðar fyrir janúarlok, skal líta svo á, að hann taki marki, er markavörður benti honum á og skal þá prenta það í markaskránni. Enginn maður má eiga fleiri en tvö sauðfjármörk og eitt hrossamark.

Vilji einhver taka upp nýtt mark milli þess er markaskrá er prentuð, skal hann tilkynna það markaverði og fá til þess leyfi hans. Að því fengnu skal markavörður láta prenta það á kostnað markeiganda í Lögbirtingablaðinu, og er það þá fyrst heimilt til notkunar. Sama máli gegnir um þann, er flyst inn í fjallskilaumdæmið, að hann verður að fá samþykki markavarðar til þess að mega nota áfram það mark, er hann áður átti. Eigandaskipti að marki skulu og auglýst í Lögbirtingablaði.

Hreppstjórum er skylt að færa öll mörk úr sýslunni, sem auglýst eru í Lögbirtingablaðinu inn í markaskráreintök þau, sem nota skal við töfludrátt í skilaréttum. Sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu skal leita samvinnu við sýslunefndir í Mýrasýslu, Dalasýslu, Strandasýslu, Húnavatnssýslu, Árnessýslu, Kjósarsýslu og Gullbringusýslu um ráðstafanir til þess að afstýra sammerkingum á þeim svæðum, er fjársamgöngur geta komið fyrir á.

X. KAFLI

Fjárrekstrar og fjárflutningar.

43. gr.

Þegar hross eða sauðfé er rekið um héraðið, skal þess gætt, að rekstri hverjum fylgi ætíð næglega margir og duglegir rekstrarmenn, svo að sem minnstur bagi verði fyrir þá, er þau lönd eiga, sem um er rekið eða í er áð. Eigi má leggja upp með slíka rekstra fyrr en markljóst er orðið, og eigi má halda áfram að kvöldi, þegar mjög er orðið skuggsýnt, nema brýna nauðsyn beri til.

Þegar fénaður er fluttur á bifreiðum eða tengivögnum, skal þess gætt, að hann hafi nægilegt rými og að vel fari um hann. Skaða, sem hlýst af því, að út af þessu er brugðið, ber eiganda eða umsjónarmanni rekstursins eða flutningatakis að greiða eiganda fjárins, nema váttryggingataki greiði. En sannist það, að skaðinn stafi af skeytingarleysi rekstrarmanns eða ökumanns, skal hann sæta sektum.

Skýlt er sláturleyfishafa að láta fara fram markaskoðun á öllu fé, sem hann lætur slátra.

44. gr.

Stranglega er bannað að svelta fénað, umfram það, sem ekki verður hjá komist, hundbeita hann að óþörfu eða misþyrma honum á nokkurn hátt við fjárréttir, í rekstrum, flutningi, gæslu, fjallgöngum eða við heimasömölun.

XI. KAFLI

Almenn ákvæði.

45. gr.

Sýslunefnd sker úr öllum ágreiningi milli sveitarstjórna í fjallskilum. Undir úrskurð hennar heyra líka allar kærur og kröfur á hendur hreppsnefndum og hreppstjórum snertandi fjallskil. Ennfremur geta einstakir menn komið sér saman um að leggja slík mál undir úrskurð sýslunefndar.

46. gr.

Brot gegn ákvæðum reglugerðar þessarar varða sektum, nema þyngri refsing liggi við eftir öðrum lögum, og renna sektirnar í fjallskilasjóð þess leitarsvæðis, sem brotið er framið í.

Með mál, sem rísa út af brotum gegn reglugerð þessari, skal farið að hætti opinberra mála.

Reglugerð þessi, sem sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu hefur samið, staðfestist hér með samkvæmt sveitarstjórnarlögum nr. 8 18. apríl 1986, og 3. gr. laga um afréttarmálefni, fjallskil o. fl. nr. 6 21. mars 1986, til þess að öðlast gildi þegar í stað og birtist til eftirbreytni öllum þeim, sem hlut eiga að máli. Jafnframt fellur úr gildi fjallskilareglugerð fyrir Borgarfjarðarsýslu og Akraneskaupstað nr. 297/1973, ásamt síðari breytingum.

Landbúnaðarráðuneytið, 21. júlí 1986.

Jón Helgason.

Jón Höskuldsson.